

RECENZE

Editoři: Dolista, J. A Sapík, M.: Studie z bioetiky – Etika v biomedicině a biotechnice, 1. vydání, České Budějovice: JU ZSF, 2006. 71 s. ISBN 80-7040-660-7.

Miroslav Komorný

Každého záujemcu o bioetiku určite poteší každá nová a dobrá kniha, zborník či odborný časopis zaoberajúci sa jednotlivými a vždy aktuálnymi témami z oblasti bioetiky, biotechniky a biomedicíny. Na sedemdesiatich stranách novej publikácie s názvom „Studie z bioetiky“ sa nachádzajú príspevky významných odborníkov z týchto oblastí prednesených na konferencii v priestoroch JU v Českých Budějovicích. V publikácii sú uvedení i renomovaní odborníci z týchto oblastí, kde by som najmä chcel vyzdvihnúť dvoch odborníkov známych i u nás na Slovensku, a to: prof. Dr. Josef Dolista, Ph.D., a prof. MUDr. Květoslav Šípr, CSc.

Profesor Josef Dolista v príspevku Argumentační dovednosti užívané v bioetice predstavuje uvedenie do problematiky bioetiky a predstavuje ju ako tú, ktorá nachádza svoje miesto i vo filozofii ako autonómna disciplína, ktorá čiastočne transformovala lekársku etiku s dôrazom na etickú reflexiu. Zaujímavým spôsobom sa dotýka i rozličných dimenzií bioetiky s väčším dôrazom na filozofickú argumentáciu v prospech etiky. Bioetiku predstavuje ako disciplínu, ktorá má byť orientovaná k tomu, aby slúžila človeku. Ak bioetiku označujeme i ako vedu o živote, potom čitateľovi vzniká i otázka, v ktorej sa bude pýtať, prečo je tu potlačená línia chápania bioetiky s pohľadu teologického, i keď v článku je vysvetlená situácia tohto pohľadu, že teologické argumenty sú pre veľký počet odborníkov a niektorých občanov neprijateľné. V závere príspevku je opäť kladený akcent na dôležitosť filozofického konceptu hodnoty ľudského života a význam akceptácie záverov bioetiky v spoločnosti.

Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil poukazuje cez Impulzy mezináboženského dialogu pro bioetiku, že existujú predsa všeobecné východiská v oblasti bioetiky ako blaho človeka, ľudskosť a ľudská dôstojnosť človeka ako objekt a cieľ.

Mgr. Josef Kuře, Dr. Phil., v štúdií Od bioetiky k (bio)filozofii ponúka cestu nového definovania našich základných etických konceptov aj

základného filozoficko–antropologického názvoslovía.

MUDr. Mgr. Jan Payne, Ph.D., sa zaoberá témou Kategorie zdraví a medicína coby normativní obor, kde za kľúčový termín je pre ňu normatívny pojem zdravia.

PhDr. Helena Pavličková, CSc., v príspevku Etické kontexty sociobiologie poukazuje na vznik disciplíny, ktorá je označovaná ako sociobiológia, a vzťah etických kontextov.

Prof. MUDr. Květoslav Šípr, CSc., vo svojom príspevku Kmenové bunky a etika sa dotýka témy, ktorá veľmi rezonuje v posledných rokoch v bioetike. Ponúka pohľad na dospelé a embryonálne kmeňové bunky s ich schopnosťami. K tomu nadväzuje i klonovanie a samotné využitie embryonálnych kmeňových buniek. V tejto zaujímavej téme je možné objaviť, že v podstate neplatí, akoby terapeutické klonovanie bolo úplne niečím iným ako reprodukčné klonovanie, lebo sú vzájomne späté do toho istého technického procesu klonovania a odlišujú sa len cieľmi, ktoré sledujú.

Doc. RNDr. Miroslav Sapík, Ph.D., cez svoj príspevok Bioetika ve vztahu ke společenským vědám potvrdzuje, že bioetika sa realizuje vo vzájomnom vzťahu biológie, medicíny, filozofie, teologie, politologie, práva a iných disciplín.

Doc. RNDr. Friedo Zölzer, Ph.D., vo svojom príspevku s názvom Medzi-kulturálne aspekty niektorých otázok bioetiky na základe nim prevedených analýz poukazuje, že je tu rozsiahla dohoda medzi rôznymi kultúrami proti reproduktívnemu klonovaniu ľudstva. Tiež spomína existujúcu tendenciu proti terapeutickému klonovaniu, napriek tomu, že dohoda v tejto oblasti je menej čistá.

Tiež treba povedať, že v publikácii sa nenachádzajú žiadne hluché miesta, ale naopak, predstavené sú veľmi aktuálne témy. Autori príspevkov skutočne chcú podať odbornej verejnosti i ostatným záujemcom rôzne pohľady na bioetiku, a tak rozšíriť ich oblasť vzdelania.

Recenzent:

Mgr. Miroslav Komorný

Doktorand na Univerzite Komenského v Bratislave v odbore katolícka teológia - bioetika. Študoval v Taliansku na Facoltà dell'Italia

Settentrionale Milano. Zaoberá sa morálnou teológiou.

RECENZE

Editori: Dolista, J. – Sapík, M.: Studie z bioetiky – Etika v biomedicíně a biotechnice, 1. vydání, České Budějovice: JU ZSF, 2006. 71 s. ISBN 80-7040-660-7.

Ladislav Šoltéz

Predložená publikácia „Studie z bioetiky“ kolektívu autorov predstavuje podnetnú a svojím spôsobom novátorskú iniciatívu, ktorá zhrňuje niektoré aktuálne a vysoko profesionálne otázky súčasnej etiky v medicíne a zdravotníckej starostlivosti. Jej teoretický rámec nachádza východisko v praxi, čo je jednou z predností publikácie. Obsah jednotlivých kapitol a ich vysoká profesionalita presahuje dimenzie jednej univerzity, ba i Českej republiky. Je potešiteľné, že špičková skupina českých expertov v medicínskej etike sa prezentovala novými pohľadmi na niektoré aktuálne problémy počas konferencie „Etika v biomedicíne a biotechnike“ z 28. 4. 2006 na spomínanej fakulte JU, ktoré vyústili do tejto publikácie.

Uvodný a koncepčný príspevok publikácie predstavuje Argumentační dovednosti užívané v bioetice od prof. dr. Josefa Dolisty, PhD., ThD., ktorý zhrnul dejinné pozadie európskej bioetiky a nanovo definoval jej úkoly. Neobchádza ani problém znižujúcej sa úrovne významu etického vedomia v spoločnosti.

Zložitú a tabuizovanú vzťahy etiky a náboženstva riešil autor O. Doskočil v práci: „Impulzy mezináboženského dialogu pro bioetiku.“ Tento príspevok má jasne ekumenický charakter, i keď by sa dnes žiadalo sformulovať i postoj k islamskému fundamentalizmu a jeho agresívnym formám.

Veľmi úspešnou kapitolou je práca autora J. Kuřete „Od bioetiky k /bio/filozofii“, ktorá apeluje podľa recenzenta na určité vákuum bioetikov v aplikácii filozofie a jej pripojenia k medicínskej etike.

Filozoficky je orientovaný i ďalší príspevok

autora J. Payna: „Kategorie zdraví a medicína coby normativní obor“.

Na vliv sociobiologie ako novej multidisciplinárnej vedy smerujúcej od evolúcie a k biokultúrnej perspektíve, ako snahe o preklopenie rozporov medzi prírodnými a spoločenskými vedami poukázala v podnetnom príspevku H. Pavlíčková.

Problematiku používania kmeňových buniek v liečbe niektorých chronických chorôb a ich početné etické úskalia boli predmetom vystúpenia K. Šipra: Kmenové buňky a etika.

Vzťahy bioetiky k spoločenským vedám riešil autor M. Sapík. Autor konštatuje, že človek je vrcholom evolúcie, lebo jeho mozog predstavuje najzložitejší systém, aký v prírode existuje. V práci upozorňuje na vizionárske prínosy prác P. Teilharda de Chardin.

Osobitne prínosný je článok autora F. Zölzera v angličtine „Cross-Cultural Aspects of Some Bioethical Questions“ s prísnuou kritikou západnej civilizácie predstavujúcej len 20 % svetovej populácie, takže ani bioetiku vo svete nemožno striktne chápať len západnými hodnotami. Je treba hľadať medzikultúrny prístup a dialóg. Autor cituje „zlaté pravidlá“ ako všeobecne platné zásady pochádzajúce nie len z kresťanstva, ale ďalších svetových náboženstiev. Preto sa autor prihovára za pokojnú, slobodnú výmenu názorov so snahou o súhlas k spoločným hodnotám, doporučovanú Jürgenom Habermanom.

Organizátorom konferencie a editorom Studií z bioetiky sa podarilo výborne pripraviť konferenciu a jej výsledky prezentovať v uvedenej publikácii.

Bolo by vhodné uvažovať o podobnej konferenci i s medzinárodnou účasťou, ktorá by motivovala české skúsenosti uplatniť i inde a zároveň ju obohatiť podnetmi a poznatkami iných krajín.

Recenzent:

prof. MUDr. Ladislav Šoltés, DrSc., Dr.h.c.

Absolvent Karlovej univerzity. Vykonáva pedagogickú činnosť na Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety a na Sloven-

skej zdravotníckej univerzite v Bratislave. Vedúci katedry lekárskej etiky a bioetiky SZÚ. V r. 1996-1999 bol rektorom Trnavskej univerzity. Autor viacerých monografií z oblasti lekárskej etiky a bioetiky. Viackrát sa ako pediater zúčastnil lekárskej praxe na zahraničných projektoch Fakulty zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity pre chudobných v Keni.

RECENZE

Le Goff, J. – Truong, N.: Tělo ve středověké kultuře. Praha: Vyšehrad, 2006, 160 s., přel. Věra Dvořáková, 1. vydání, ISBN 80-7021-826-6

Jan Vitoň

Úloha těla v dějinách byla často oficiálně opomíjena. Tělesná schránka byla hodna pouze pohrdání, pokoření a ztracení. Tělo bylo nazýváno hrobem nebo odporným šatem duše. Středověké vzory své tělo umrtvovaly a díky prvotnímu hříchu bylo tělo odsouzeno k dřině a ukrývání nahoty. Později, na prahu renesance jsou některé stránky lidského těla vzaty na milost: je oceňován vzpřímený postoj jako obdoba směřování duše k Bohu, Ježíšovo vtělení a pozdější vzkříšení jeho těla pak znamená ve světě náboženství novum. Tělo je glorifikováno. Jedněm bude po smrti prostředkem k utrpení v pekle, jiným k blaženosti v ráji. Tělo středověkého křesťana neustále osciluje mezi protiklady odmítnutí a nadšení, pokoření a uctívání. Mrtvé tělo je páchnoucí materie, ale zároveň také úctyhodný relikt, který si žádá náležitého zacházení (rituálů). Proč trvalo tak dlouho, než se zrodily dějiny těla? Studie *Civilizace mravů* (1939) německého sociologa Norberta Eliase (1897-1990) konečně povznesla tělesné funkce do roviny historických a sociologických objektů, což už v realitě středověku naznačily skladby jako např. O chování se u stolu (*O zachowaniu się przy stole*) nepřítel známého polského autora Sloty či Zloty na počátku 15. století, jenž seznamoval nejenom s prvotními zásadami stolování, ale i galantního vztahu k ženám, jak tomu bylo v cizině, nebo dílo vynikajícího evropského ducha 16. století

Erasma Rotterdamského. Eliás soudí, že součástí civilizačního procesu, utváření a pohledu na člověka jako celek, je také chování člověka v takových situacích, kdy je něco jako smrkání, pliváním, močení apod. dovoleno, nebo zakázáno.

„Co znamenalo žít a umírat ve středověku“, ptají se v jedné kapitole autoři výše zmíněné knihy. Otázka, na niž je těžká odpověď, protože bychom se museli dopodrobna pít po tom, jaký byl život středověkého člověka determinovaný jeho sociálním postavením a náboženskými příkazy, jež ovšem neustále podléhaly změnám. Život člověka ve středověku měl nepochybně hořkou příchut', jak soudil holandský historik Johan Huizinga, mimochodem vynikající znalec života a díla už zmíněného humanisty Erasma Rotterdamského, ve své průkopnické práci *Podzim středověku* z r. 1919. „Když byl svět ještě o polovinu tisíciletí mladší, měly všechny události v lidském životě mnohem ostřejší vnější kontury než dnes. Rozpory mezi radostí a bolestí, mezi štěstím a neštěstím se zdály větší, než jak se jeví nám; všechno, co člověk prožíval, mělo ještě stejnou intenzitu bezprostřednosti a výjimečnosti, jakou dnes působí bolest či radost v duši dětí...“ S tímto názorem kontrastuje prezentace smrti ve středověku jako „ochočené smrti“ (Philipp Ariès), známé a blízké.

Proč se však vracet právě k pojetí těla

ve středověku? Podle autorů existuje více důvodů. Jednak mnohé prvky naší mentality pocházejí právě z této doby, kterou Le Goff a Truong tradičně vymezují 5. a 15. stoletím (i když někdy doporučují jako druhou hranici až konec 18. století), rovněž tak naše přístupy k tělu, k jejichž výrazné proměně v oblasti sportu dochází v 19. a v oblasti sexu ve 20. století. Dále je tělo – *corps* – tou nejpřesnější a nejčastěji používanou metaforou v souvislosti s budováním moderního státu a města, jež budou v naší době tělo formovat. Navíc základním prvkem naší společné identity je právě křesťanství se svým ambivalentním vztahem k tělu, jak už bylo naznačeno. Křesťanská ideologie na jedné straně tělo potlačuje, na druhé straně glorifikuje – rodí se noví hrdinové, mučedníci. Cestami, příp. dobrodružstvím paradoxů těla se lze snáze dobrat i zdánlivých paradoxů naší doby: od starověké kalokagathie až k autodestrukčním aktům světového terorismu, od morových ran k bakteriologickým zbraním apod.

V úvodní kapitole, již předchází stručná *Historie jednoho zapomnění*, kdy autoři připomínají, že „v historii dlouho panovala představa, že tělo je záležitostí přírody, a ne kultury. Tělo však má své dějiny. A samo je jejich součástí. Tělo dějiny vytváří, stejně jako je vytvářejí ekonomické a sociální struktury nebo mentální představy, jichž je ono samo takřka jím plodem i činitelem,“ uvádějí do problematiky na základě metafory ztvárněné slavným malířem Pietrem Brueghelem na plátně z r. 1559 *Zápas masopustu s pústou*, kde se mísí nouze se žravostí, prostopášnost s askézí či nezkratné veselí se smutkem – protiklady neomezující se pouze na období středověku. Těžiště knihy spočívá v druhé kapitole *Život a smrt ve středověku*, v níž je čtenáři nabídnut pohled do života středověkého člověka v jeho „*intimní každodennosti*“ - vymezení mládí – stárání; lásky – vášně; zdraví – nemoci; rituálu umírání a smrti. Třetí kapitola – *Civilizovat tělo* – prezentuje snahy církve, když už nelze tělesnost zcela potlačit, o nastolení režimu těla. Přežívající antické či pohanské rituály dostávají nový obsah, který ovlivňuje jak soukromou, tak veřejnou sféru nejprve středověkého, ale pak i novověkého, tedy i našeho, života. Příkladem mohou být dobré způsoby při stravování, oblékání, tělesné hygieně, krášení či sportu. Poslední, čtvrtá kapitola je věnována *Tělu jako metafoře*. Už Platonův „ideální stát“ se vyznačoval hlavou (mudrci), břichem (řemeslníci, zemědělci) a nohama (vojáci, správci) stejně jako město, církev, uni-

verzita ... Analogie světa a lidského těla nacházela své uplatnění především v politice. Autoři neskřívají, ba naopak s potěchou kvitují zájem o tělo a tělesnost v umělecké tvorbě. Za vrcholného představitele středověké „vnímavosti k tělu“ pokládají Françoise Villona, francouzského básníka (asi 1431–po r. 1463), jehož balady opěvují především ženskou krásu i v její nevyhnutelné pomíjivosti:

„Kde je to hladké čelo jasné,
hedvábné řasy, plavé vlasy,
kde oči jiskrné a krásné –
já na ně mužské získala si – ,
kde ouška růžovoučké krásy,
kde nosík, velký akorát?
Kam důlek v bradě zmizel asi?
Rty nachovější nad šarlat?“

Kde jsou má skvostná ramena,
mé útlé paže, ručka bílá,
dřoboučká ňadra vzpřímená,
tak bujará, jak kdyby byla,
jen pro hry milostného díla,
kde křivka boků přesladká
a stehna, kde se usadila
malíčká moje zahrádka?

Zvrásněné čelo, vlasy zšedly,
oči jsou zhaslé oči báby,
ty oči, které si tak vedly,
že každý muž byl na ně slabý;
nos taky přišel o půvaby
a uši, pro ty nemám jména;
obličej scvrklý je a slabý,
rty zplhlé, brada znetvořená...“

(*Nářek krásné zbrojírky*, přel. J. Loukotková)

Jméno prvního z autorů, francouzského historika a medievalisty Jacquese Le Goffa v Čechách už téměř zdomácnělo zejména díky jeho syntetickému zpracování *Kultury středověké Evropy* (fr. 1964, č. 2005) nebo nekonformnímu pohledu na život ve středověku v kolektivním díle *Středověký člověk a jeho svět* (ed. 1999, 2003). Nicolas Truong je profesí publicista s vyhraněným zájmem o kulturu (divadlo).

Recenzent:

PhDr. Jan Vitoň

Absolvent Filozofické fakulty UK v Praze, který působí na ZSF JU v Českých Budějovicích jako odborný asistent na katedře etiky a filozofie v pomáhajících profesích.